

молоді, звичаї свояцтва, кумівства, побратимства й посестринства, Такі етнічні стереотипи характеризують українство як стабільну спільність, здатну захистити себе від зовнішніх руйнацій.

Література

1. Борак О.О. Україна: етнокультурна мозаїка / О. О. Борак. – К.: Либідь, 2006. – 328 с.
2. Вико В. Об обычном праве в земледелии в Малороссии / В. Вико // Юридический вестник. – 1881. – Т. 8. – С. 89–91.
3. ГМЗ, ф. 7, оп. 1, спр. 1103, арк. 205.
4. Зеленин Д. К. Восточнославянская этнография / Д.К. Зеленин. – М.: Наука, 1991. – 511 с.
5. Лебон Г. Психология социализма / Г. Лебон. – М.: Макет, 1995. – 164 с.
6. Лозко Г.С. Українське народознавство / Г.С. Лозко. – К., Зодіак-ЕКО, 1995. – 368 с.
7. Пономарьов А.П. Етнічність та етнічна історія України. Курс лекцій / А. П. Пономарьов. – К.: Либідь, 1996. – 276 с.
8. Сумцов Н. Ф. К истории развития понятий народа о нравственном значении кумовства / Н.Ф. Сумцов // Киев. старина. – 1889. – № 10. – С. 18-22.
9. Women on the move – Towards What? – Culture. – P., 1982. – vol.8. – N4. – P.136-140.

References

1. Borak O.O. Ukraina: etnokulturna mozaika / O.O. Borak. – K.: Lybid, 2006. – 328 s.
2. Viko V. Ob obychnom prave v zemledelii v Malorossii / V. Viko // Iuridicheskii vestnik. – 1881. – T. 8. – S. 89–91.
3. HMZ, f. 7, op. 1, spr. 1103, ark. 205.
4. Zelenin D. K. Vostochnoslavianskaia etnografiia / D.K. Zelenin. – M.: Nauka, 1991. – 511 s.
5. Lebon G. Psikhologiiia sotsializma / G. Lebon. – M.: Maket, 1995. – 164 s.
6. Lozko H.S. Ukrainske narodoznavstvo / H.S. Lozko. – K., Zodiak-EKO, 1995. – 368 s.
7. Ponomarov A.P. Etnichnist ta etnichna istoriia Ukrainy. Kurs lektsii / A. P. Ponomarov. – K.: Lybid, 1996. – 276 s.
8. Sumtsov N. F. K istorii razvitiia poniatii naroda o нравstvennom znachenii kumovstva / N.F. Sumtsov // Kiev. starina. – 1889. – № 10. – S. 18-22.
9. Women on the move – Towards What? – Culture. – P., 1982. – vol.8. – N4. – P.136–140.

УДК: 7923 (477)“1943/1944”

Романенко Наталія Олексіївна,
здобувач Київського національного
університету культури і мистецтв

ВІЙСЬКОВО-ШЕФСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ КОЛЕКТИВІВ УКРАЇНСЬКИХ ТЕАТРІВ ПЕРІОДУ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

У статті йдеться про військово-шефську роботу українських театрів у роки Другої світової війни як форму агітаційно-пропагандистської діяльності, яка досі не досліджена в культурологічному аспекті.

Ключові слова: український театр, актори, фронтові бригади, концерти.

Романенко Наталия Алексеевна, соискатель Киевского национального университета культуры и искусств

Военно-шефская деятельность коллективов украинских театров периода Великой Отечественной войны

В статье проанализирована военно-шефская работа украинских театров в годы Второй мировой войны как форма агитационно-пропагандистской деятельности, которая до сих пор не исследована в культурологическом аспекте.

Ключевые слова: украинский театр, актеры, фронтовые бригады, концерты.

Romanenko Natalia, Postgraduate Student of the Kiev National University of Culture and Arts

Military patronage activity of the teams of Ukrainian theatres during the Great Patriotic war

In the article we are talking about military patronage of the Ukrainian theatres during the second world war, as a form of advocacy, which is still not investigated in cultural aspect.

Key words: Ukrainian theater, the actors, the front-line brigade, concerts.

Спеціального дослідження про діяльність фронтових (концертних) бригад українських театрів немає. Лише в статтях чи монографіях, присвячених історії театрів, спогадах та творчих біографіях відомих акторів, згадувалося про їх існування. Між тим, фронтові бригади відіграли велике значення в агітаційно-пропагандистській роботі, не випадково комісії затверджували їх програми та переглядали виступи артистів.

Про створення фронтових бригад українських театрів, їх воєнні будні, підготовку концертних програм та сценок з вистав тощо дізнаємося у працях Р. Чекашина, С. Букіна, Ю. Дмитрієва, І. Мелешкіної, М. Яковченка, Т. Шпаковської, Ф.Г. Турченка, О. Палій та ін. На жаль, наведений матеріал має ілюстративний, або біографічний характер (якщо йдеться про творчий шлях актора), а не культурологічний, який сприяв би осмисленню такого поняття, як військово-шефська

діяльність українських театрів у роки другої світової війни.

До цієї теми зверталися свого часу російські вчені. Цікавий матеріал аналізується в дослідженнях В.Попової, С.Букіна, Р.Кузахметова, А.Федорової, Л.Максакової, С.Овсяннікова та ін. Однак предметом їх дослідження не стали фронтові бригади українських театрів.

У науковій розвідці йдеться про військово-шефську діяльність як форму агітаційно-пропагандистської роботи українських театрів у роки другої світової війни.

На початку Великої Вітчизняної війни одним із першочергових завдань партійного керівництва було посилення агітаційно-пропагандистської роботи, яка повинна об'єднати радянський народ у боротьбі з німецько-фашистським загарбником. Неабияке значення покладалося на творчу інтелігенцію, працівників культосвітніх та мистецьких колективів [1, 18].

23 червня 1941 року в Москві на пленумі ЦК Співки робітників мистецтв СРСР було розглянуто питання про роботу творчих колективів у військових частинах. Рішенням пленуму творча інтелігенція зобов'язана «взяти шефство над військовими частинами РСЧА на фронті і в тилу», а також повинна активізувати діяльність для організації формування фронтових концертних бригад [2].

Народний артист СРСР Г.Юра у своєму виступі на пленумі запевнив радянський уряд і комуністичну партію, що працівники культури докладуть усіх зусиль, щоб надихнути бійців Червоної Армії на героїчну боротьбу з німецьким загарбником: «Ми, червоноармійці на культурному фронті, зробимо все, щоб надихнути наших бійців на славетні подвиги, на переможні справи!» [3].

Водночас відбулося і термінове засідання Академії наук СРСР, на якому радянські вчені заявили про свою позицію відносно політики німецького агресора та необхідності мобілізації радянської науки для боротьби з ворогом.

Робота творчих спілок і організацій була спрямована на підготовку патріотичного та антифашистського репертуару, мобілізацію творчих сил для допомоги фронту та посилення масової агітаційно-пропагандистської роботи.

При театрах створювалися штаби, до складу яких входили: начальник штабу, завідувач літературною та організаційною частиною, диспетчер по зв'язкам з організаціями, які відповідали за розробку репертуару та творчий склад концертних бригад, організацію та проведення виступів у військових частинах, госпіталах, на вокзалах та мобілізаційних пунктах тощо [1, 18].

Уже 24 червня 1941 року театральні колективи розпочали військово-шефську роботу, виступали з концертними програмами на майданчиках мобілізаційних пунктів, у приміщеннях військкоматів тощо.

На зборах творчих колективів (у червні більшість театрів змушені повернутися з гастролей) склали програми виступів та списки виконавців для концертних бригад. Так, наприкінці червня на зборах творчого колективу Дніпропетровського українського драматичного театру ім. Т.Шевченка (художній керівник – І.Кобринський) затвердили склад чотирьох концертних бригад, які розпочали військово-шефську діяльність, повертаючись з Тули в Дніпропетровськ [4]; творчий колектив Миколаївського обласного російського драматичного театру ім. В.Чкалова, який перебував на гастролях в Полтаві, 23 червня розпочав концертну діяльність у військових частинах та мобілізаційних пунктах. У середині липня 1941 року артисти Миколаївського театру та міської філармонії створили концертну бригаду для виступів у військових частинах та госпіталах, які евакуювали в Орджонікідзе та інші міста Північно-Осетинської АРСР, а бригади Єлисаветградського обласного музично-драматичного театру ім. М.Кропивницького проводили концерти на мобілізаційних пунктах та місцевому вокзалі перед військовими [5, 117]. У госпіталах та мобілізаційних пунктах Києва культурні заходи проводили і артисти Київського державного єврейського театру УРСР [6, 24] тощо.

Український театр у воєнний час змінив репертуарну політику: на сценах театрів режисери активізують роботу над постановками вистав радянської героїко-патріотичної драматургії, підтримавши тим самим вказівку О.Фадєєва: «Ми – єдина країна у світі, де під вибух гармат не тільки не змовкають музи – вони активно виступили проти ворога в рядах воїнів» [7, 203].

Програми концертних та фронтових бригад склалися з фрагментів (сценок) вистав української класичної драматургії («Наталка Полтавка», «Шельменко-денщик» та ін.) та радянської – героїко-патріотичних п'єс О.Корнійчука («Фронт»), Л.Леонова («Навала»), К.Сімонова («Російські люди»), декламування українських поезій, виконання українських та російських народних пісень, танцювальних номерів і скетчів.

Тож культурне шефство працівників мистецтв над військовими частинами армії і флоту започатковане в роки Громадянської війни, а з 19 лютого 1923 року його офіційно закріпили за мистецько-творчими закладами, у першу чергу, театральними колективами [8, 75].

Якщо раніше шефською роботою творчих колективів вважався показ вистав та проведення концертів, то з перших днів війни постала потреба у використанні малих концертно-театральних художніх форм: сценок, естрадних номерів декламаційного характеру, одноактівок, гумористичних інсценівок оповідань, скетчів тощо [9].

Зазначимо, що виступи в госпіталях мали свою специфіку: артисти проводили концерти, «концерти-конвеєри» для тяжкопоранених (кілька артистів, переходячи з палати в палату, робили міні-концерти з 2–3 номерів), брали персональне шефство та участь в донорському русі [1, 18]. Наприклад, творчий колектив Сталінського драматичного театру, який перебував у Джелал-Абаді (Киргизька РСР), у березні-травні 1942 року провів 27 концертів на призовних пунктах, 26 – у госпіталях, 8 – на залізниці, 1 – в автошколі [10].

У травні 1942 року в Миколаївському обласному російському драматичному театрі ім. В.П. Чкалова також було сформовано дві фронтові бригади, які виступали перед бійцями на передовій та віддалених населених пунктах Свердловської області (Алопаєвську, Нижній Салді, Верхній Салді та Нижньому Тагілі) [11]; артисти Дніпропетровського українського драматичного театру ім. Т.Шевченка – А.Верменич, Г.Маринич, І.Кобринський, Л.Хорошун, Л.Задніпровський, Г.Петраківський, П. Мцевич, М.Іванов та ін. проводили культурні заходи для місцевого населення в Актюбінську та Намангані [12].

Активну участь в військово-шефській роботі брали і артисти Кам'янець-Подільського обласного театру ім. Г.Петровського, Запорізького театру ім. М.Заньковецької [13] та ін.

Варто наголосити, що створення фронтових бригад та їхня творча діяльність відбувалася під жорстким контролем відповідних органів, а централізація воєнно-шефської роботи була завершена на початку 1942 року. Як зазначає В.Попова [1, 18], політуправління та відділи фронтів надсилали заявки до Головного політичного управління Робітничо-селянської Червоної армії, де визначалась кількість необхідних творчих бригад та їх маршрути, лише після цього готували загальну заявку, яку подавали у відповідні відділи Оперативної групи Комітету зі справ мистецтв при РНК СРСР. Далі, Всесоюзний Комітет розробляв план виїзду бригад на поточний місяць і розсилав для театрів, філармоній та творчих спілок у республіканські, обласні відділи по справах мистецтв. Представники творчих колективів складали попередні списки артистів і відсилали їх до комітету зі справах мистецтв при РНК СРСР. Надалі, фронтові бригади проходили через жорсткий контроль Оглядової комісії, до складу якої входили представники Комітету у справах мистецтв, ЦК Союзу працівників мистецтв, ГПУ РСЧА [14, 43] і тільки після цього бригади мали право розпочинати концертну діяльність на визначених для них маршрутах. Програми виступів творчих бригад складалися їх представниками, а члени комісії, переглядаючи номери програм, звертали увагу перш за все на героїко-патріотичний зміст та художній рівень [15].

Творчі колективи українських театрів перебували під постійним наглядом Комітету у справах мистецтв СРСР, який проводив політико-виховні бесіди, лекції, зустрічі з Героями Радянського Союзу, збори шефських колективів, соціалістичне змагання та підведення підсумків обслуговування. Про діяльність бригад писалось у «Бойових листках» [1, 18].

Варто зазначити, якщо на початку війни переважна більшість концертних програм створювалася з метою відпочинку і розваги бійців Червоної армії, то в 1942 році для посилення емоційного, патріотичного та морального впливу, творчі колективи розробляли особливий репертуар, готували програми концертів так, щоб пробудити в глядацькій аудиторії почуття любові до Вітчизни, готовність пожертвувати власним життям в ім'я перемоги.

Колективи фронтових бригад виступали перед бійцями, незважаючи на втому після довготривалих переїздів, загрозу власному життю під час повітряних нальотів та артобстрілів [1, 25].

Окрім виступів у військових частинах, артисти сприяли й розвитку самодіяльності: під час зустрічей з солдатами вчили їх танцювати, співати, читати вірші.

В евакуації творчий колектив Київського театру ім. І.Франка підготував чотири фронтові бригади: перша, якою керував Г.Юра ще в Києві, обслуговувала бійців Сталінградського фронту [16, 38]; друга – бригада А.Бучми, з жовтня 1942 року працювала на Донському фронті, під Сталінградом; третя – бригада О.Ватулі та четверта – Д.Мілютенка діяли на Третньому Українському фронті і разом з військовими підрозділами дійшли до Німеччини. Найпопулярнішими виставами в їх репертуарі були «Партизани в степах України», «Фронт» О.Корнійчука, «Російські люди» К.Симонова, «Петро Кривов» К.Фінна, «Вільгельм Тель», «Наталка Полтавка» І.Котляревського та «Бувальщина» А.Велисовського.

За період війни актори театру здійснили понад 900 концертів і вистав у військових частинах, на підприємствах, колгоспах та госпіталях [17].

Не менш активною була і діяльність фронтових бригад Запорізького театру ім. М.Заньковецької. Так, перша фронтова бригада працювала на фронті з 24 липня до 15 серпня 1943 року на передовій Воронежського, а згодом Першого українського фронту. В її репертуарі були сцени з вистав «Наталка Полтавка», «Шельменко-денщик», «Ой, не ходи, Грицю» та українські народні пісні. В акторському складі бригади були Б.Романицький, Ф.Гаєнко, І.Овдієнко, Д.Дударев, І.Слива, В.Любарт, В.Полінська, М.Герашенко, М.Дрига, М.Пенькович [18].

30 серпня 1943 року фронтова бригада О.Сердюка, в якій нараховувалося 22 артиста театру (Д.Дударев,

В.Любарт, І.Богаченко, О.Писаревський, Т.Колесник, М.Герашенко, Г.Кушніренко та ін.), виїхала для затвердження репертуару в Москву, де відбувся перегляд програми, в якій, окрім сценок з п'єс української класичної драматургії, були й сценки з вистави І.Богаченка «Чекай на мене» К.Сімонова. Комісія прийняла позитивне рішення і направила творчий колектив у розпорядження Політуправління штабу Першого українського фронту, яким командував генерал Ватутін [18].

Згодом, у Харкові, де «цілі квартали лежали у руїнах», а на радість прибулих артистів «будинок ... театру стояв неушкоджений», провели концерт, а на другий день вантажівкою поїхали на фронт. По дорозі до Переяслав-Хмельницького провели ще кілька концертів, на яких О.Сердюк прочитав фронтові оповідання О.Довженка, С.Верхацький – гумористичні оповідання М.Зоценка, а П.Куманченко – вірші С.Михалкова та С.Маршака. На завершення актори зіграли сценку з вистави «Шельменко-денщик».

13 листопада фронтова бригада О.Сердюка прибула у визволений Київ, який за особистим розпорядженням Й.Сталіна звільнили до річниці Жовтневої революції.

Третя бригада театру, якою керував В.Яременко, працювала на Другому Прибалтійському фронті з 29 квітня по 1 липня 1944 року.

Колектив Одеського державного театру Революції в 1943 році також сформував фронтову бригаду, в якій були артисти Л.Мацієвська, О.Крамаренко, Г.Бабенко, Ф.Шнейдер, В.Балакін, А.Чернишева, А.Іванов, Я.Вайнштейн, С.Черноморць, Е.Блоха та ін.). Творчим підрозділом керував Б.Борін. З 11 березня по 6 липня 1943 року бригада обслуговувала війська Північного фронту: перед червоноармійцями артисти зіграли сценки з вистав «Бувальщина» А.Велісовського, «Наталка Полтавка» І.Котляревського, великим успіхом користувалися концертні програми, які «посилювали віру в перемогу над ненависним ворогом» [19].

Фронтовими бригадами Житомирського обласного українського театру ім. М.Щорса керував В.Магар, а бригадами Миколаївського обласного російського драматичного театру ім. В.П. Чкалова – режисер Ю.Соколов. Його Уральська фронтова бригада навесні 1943 року обслуговувала військові частини Ленінградського та Другого Білоруського фронтів. На зборах колективу Дніпропетровського українського драматичного театру ім. Т.Шевченка затвердили списки акторів трьох фронтових бригад. Першою, в якій були актори Й.Пустинський, З.Хрукалова, Л.Фразе, С.Сішов, А.Хорошун, А.Троянець, Л.Кириченко, Г.Грузин, керував директор театру П.Сергієнко. Влітку 1942 року на Калінінському фронті протягом кількох місяців фронтова бригада провела 55 концертів, в програмах яких, окрім сценок з вистав «Маруся Богуславка» та актів з опер «Запорожець за Дунаєм», «Наталка Полтавка», артисти декламували вірші Т.Шевченка, П.Тичини, М.Рильського, Л.Первомайського та українські думи, фейлетони. Завершувалися концерти завжди хоромим співом українських та російських народних пісень [20].

У грудні 1942 року друга фронтова бригада працювала на Калінінському фронті. За вісім місяців артисти провели 132 концерти, більшість з яких відбулося в бліндажах та землянках, пристосованих під сценічні майданчики [20]. Третя фронтова бригада на чолі з З.Хрукаловою, у складі якої були артисти Л.Кириченко, С.Сішов, А.Хорошун, А.Троянець, Л.Фразе та Є.Фразе-Фразенко, з грудня 1943 по квітень 1944 року працювала на 3-му Українському фронті під час звільнення українських земель від німецько-фашистських окупантів. За півтора місяці фронтова бригада Дніпропетровського українського драматичного театру ім. Т.Шевченка здійснила понад 60 концертів [21].

З 1943 року в роботі фронтових бригад відбулися зміни: збільшився час їх перебування на фронті та загальна кількість виїздів та постановок прем'єр, зріс рівень художньої якості концертних програм. У репертуарі прослідковується перехід від агітаційно-пропагандистських номерів до гуманістичної тематики у виступах, а також збільшилася кількість творів російської класичної та радянської драматургії, збагатилися програми і розважальними номерами.

Шефська допомога фронтовим самодіяльним колективам полягала в підготовці до виконання пісень та маршів, армійських танців, реприз, скетчів, художнього читання, постановки одноактних п'єс тощо [1, 24].

За ініціативою І.Паторжинського та М.Пашина, директора Київського оперного театру, було створено першу концертну бригаду для обслуговування частин Південно-Західного фронту. Навесні 1942 року Південний фронт обслуговувала фронтова бригада З.Гайдай, у складі якої були артисти К.Лаптев, А.Васильєва, А.Соболь, Б.Прітикіна, Н.Платонов, Б.Чистяков та ін. [22].

За розпорядженням Всесоюзного комітету у справах мистецтв при РНК СРСР і згідно з наказом Комітету у справах мистецтв при РНК БАРСР № 12, взимку 1943 року бригаду відправили до Луганська, де протягом трьох місяців артисти здійснили 85 концертів у щойно звільнених містах та військових частинах Червоної армії [23]. Лише за півтора місяці бригадою артистів Київського театру опери і балету було проведено 53 концерти [21].

Варто наголосити, що колектив театру за період евакуації сформував 22 фронтові бригади, провів 920 концертів на чотирьох фронтах, а особливим успіхом користувався дует Карася і Одарки з опери «Запорожець за Дунаєм» у виконанні І.Паторжинського та М.Литвиненко-Вольгемут [24].

У Красноярську акторський колектив об'єднаних на початку війни Дніпропетровського та Одеського театрів опери і балету сформував три фронтові бригади, які виступали в діючій армії, де провели понад 150 концертів [25].

Творчі колективи українських театрів здійснювали і матеріальну допомогу Червоної армії: кожного місяця артисти і співробітники багатьох театрів перераховували до Фонду оборони заробіток за один день,

проводили концерти у вихідні дні, а зароблені кошти віддавали на придбання для армії бойової техніки та озброєння. Наприклад, творчий колектив Житомирського обласного українського театру ім. М.Щорса прибуток театру за 20 лютого 1944 року перерахував на рахунок авіаційного заводу для виробництва військового літака; за 6 місяців перебування в евакуації Запорізького театру ім. М.Заньковецької, де колектив театру здійснив постановку 185 вистав, перерахував у Фонд оборони 141 136 рублів [13]; 2 лютого 1942 року, після проведення збірного концерту, понад 9 тисяч рублів було перераховано артистами на будівництво ескадрилії «Омський комсомолец» [13]; За 27 місяців перебування в евакуації колектив Миколаївського театру ім. В. Чкалова всі отримані за виступи кошти перерахував у Фонд оборони [11]. У Фонд оборони артисти українських театрів переказували й власні заощадження та придбані прикраси, купували державні позики і грошово-речові лотереї тощо. Якщо на початку війни участь мистецької інтелігенції у створенні Фонду оборони не мала масового характеру, а матеріальні кошти, які надходили на потребу армії, були незначними, то в 1943–1945 рр., коли були створені необхідні військово-політичні, економічні та соціально-культурні передумови активізації патріотичної діяльності творчих працівників країни, таке становище кардинально змінилося [1, 19].

Українськими театрами було створено понад 100 фронтових бригад [26], які, без сумніву, зробили свій внесок, але все ж не вистачало для агітаційно-пропагандистської роботи театрального дійства, яке впливало б на свідомість червоноармійців. Тому наприкінці червня 1941 року військове командування відкликло з львівських гастролей драматичний театр Київського Особливого військового округу (художній керівник – Б.Норд) [27, 54], а з липня 1941 року він був закріплений за штабом Південно-Західного фронту. Бойове хрещення фронтового театру відбулося на Бориспільському аеродромі, куди артисти привезли виставу «Ключі Берліна» К.Фінна і М. Гуса, присвячену «бойовому минулому російського народу та штурму Берліна російськими військами у 1760 р.» [28].

У складних фронтових умовах театр поновив у своєму репертуарі вистави: «Пархоменко» В.Іванова, «Неспокійна старість» Л.Рахманова, «Полководець Суворов» М.Бахтерева та О.Розумовського, «Собака на сні» Лопе де Вега, «Гроза» О.Островського, «Весілля Фігаро» П.Бомарше та здійснив постановки п'єс радянських драматургів: «Партизани в степах України» та «Фронт» О.Корнійчука, «Російські люди», «Жди мене» К.Симонова, «Сталінградці» Ю.Чепуріна [29, 76]. У репертуарі театру, окрім багатоактних вистав, були й естрадні концерти, літературно-музичні композиції, одноактні п'єси та хореографічні номери, скетчі, з якими, до речі, артисти успішно виступали перед бійцями Сталінградського фронту [29, 77]. У серпні 1941 року наказом Комітету у справах мистецтв УРСР було засновано Харківський український музично-драматичний театр, який працював у військових частинах Закавказького фронту, Чорноморського флоту та госпіталях. Творчий колектив новоствореного театру складався з акторів евакуйованих з різних областей України. Художнім керівником театру призначили В.Довбищенка. У вересні 1941 року театр переїхав у м. Нальчик, де режисери здійснили постановку вистав «Партизани в степах України» О.Корнійчука, «Безталанна» І. Карпенка-Карого, «Суворі часи» С.Герасимова [30, 81]. Наприкінці серпня 1942 року Український драматичний театр був прикріплений до військового штабу Закавказького фронту, а акторська труппа обслуговувала прифронтові райони й ДКА Баку, Тбілісі, Моздока, Грозного, Кутаїсі, Батумі. У листопаді 1943 року до складу театру приєднали групу акторів з Вінниці та Запоріжжя. Саме тоді театр отримав назву – Харківський український театр музичної комедії. Протягом роботи в евакуації творчий колектив здійснив показ понад півтори тисячі вистав [30, 81].

Автори навчального посібника «Історія культури України» (1998) В.Бокань та Л.Польовий стверджують, що фронтових (концертних) бригад було 108 [31, 194], однак насправді їх було набагато більше. На жаль, сьогодні їх діяльність не досліджена, а епізодичність свідчень, перелік артистів та номерів концертних програм не спроможні відтворити значення події в житті людини, яка після концерту йшла на смерть в ім'я перемоги над ворогом.

Література

1. Попова В. Механизмы формирования патриотического сознания населения в годы Великой Отечественной войны / В. Попова. – М., 2003. – 205 с.
2. ГАРФ. – Ф. Р-5508. – Оп. 3. – Спр. 3. – Арк. 10.
3. Правда. – 1941. – 23 червня.
4. <http://shpakovskaya.com.ua/archives/330>.
5. Попов А. Д. За подлинную театральность / А. Д. Попов // Театр. – 1941. – № 4. – С. 117.
6. Мелешкіна І. Зоря і смерть Київського ГОСЕТу / І.Мелешкіна // Просценіум. – Львів, 2003. – № 3. – С. 19.
7. Фадеев А. А. За тридцать лет: Избранные статьи, речи, письма о литературе и искусстве / А. А. Фадеев. – М., 1959.
8. Водопьянова З. К., Зелов Н. С. Военно-шефская работа. Мастера искусств Ленинграда – фронту / Отечественные архивы. – М.: Федеральная архивная служба России, 2005. – № 3. – 152 с.
9. ГАРФ. – Ф. 5508. – Оп. 3. – Спр. 28. – Арк. 847.
10. Слаболицкая В. В. Воспоминания актрисы / В.В. Слаболицкая / Былое. – 1993. – №4–5.
11. Николаевщина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945. – Одесса: Маяк, 1964. – 360 с.

12. <http://ukrdrama.dp.ua/history.html>.
13. <http://tobteatr.ru/ydt>. Htm.
14. РГАЛИ. – Ф. 962. – Оп. 3. – Спр. 1104 (1). – Арк. 38.
15. Матяш І. Микола Яковченко: завжди сучасний / Кіно-Театр. – 2006. – №5. – С. 36-40.
16. http://ukrmy.com/index.php?option=com_content&view=article&id=98:2011-07-20-08-37-57&catid=16:2011-07-17-20-18-31&Itemid=14.
17. ДАЛО. – Р. 2034. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 23.
18. Сталінський воїн. – 1943. – 23 травня.
19. Шпаковська Т. Художня творчість поруч з громадською. 10.01.2011. <http://shpakovskaya.com.ua/archives/328>.
20. Советский воин. – 1943. – 9, 11, 22 апреля.
21. ЦДАМЛМ України. – Ф. 147. – Оп. 1. – Спр. 315. – Арк. 2.
22. Латыпова Р. Вспомним, как это было / Р. Латыпова / Истоки. – 2011. – 23 ноября.
23. Новітня історія України: підручник для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Ф. Г. Турченко, П. П. Панченко, С. М. Тимченко. – 4-е вид., доопрацьоване та доп. – К.: Генеза, 2003. – 384 с.
24. <http://opera.odessa.ua/ru/o-teatre/istoriya/vtoraya-jizn-odesskogo-teatra-novoe-zdanie/>.
25. Історія українського мистецтва: В 6-и томах / Під ред. академіка М. П. Бажана. – К.: Жовтень, 1966–1970. – Т. 6. – 452 с.
26. Посудовський П. І. Театри України і Радянська Армія / П. І. Посудовський. – К.: Мистецтво, 1970. – 131 с.
27. Вісті ВУЦВК. – 1939. – 4 квітня.
28. Давыдова И. Н. Театр боевой славы. – К., 1975. – 142 с.
29. Безручко О. Творча й педагогічна діяльність В. Довбищенка у 1938–1947 рр. / О. Безручко // Студії мистецтвознавчі. – К., 2010. – №3/1. – С. 78–88.
30. Бокань В., Польовий Л. Історія культури України / В. Бокань, Л. Польовий. – К.: МАУП, 1998. – 228 с.

References

1. Popova V. Mekhanizmy formirovaniia patrioticheskogo soznaniia naseleniia v gody Velikoi Otechestvennoi voiny / V. Popova. – M., 2003. – 205 s.
2. HARF. – F. R-5508. – Op. 3. – Spr. 3. – Ark. 10.
3. Pravda. – 1941. – 23 chervnia.
4. <http://shpakovskaya.com.ua/archives/330>.
5. Popov A.D. Za podlinnuuu teatral'nost' / A.D. Popov // Teatr. – 1941. – № 4. – S. 117.
6. Meleshkina I. Zoria i smert Kyivskoho HOSETu / I. Meleshkina // Prostsennium. – Lviv, 2003. – № 3. – S. 19.
7. Fadeev A. A. Za tridtsat' let: Izbrannye stat'i, rechi, pis'ma o literature i iskusstve / A. A. Fadeev. – M., 1959.
8. Vodop'ianova Z.K., Zelov N.S. Voenno-shefskaia rabota. Mastera iskusstv Leningrada – frontu / Otechestvennye arkhivy. – M.: Federal'naia arkhivnaia sluzhba Rossii, 2005. – № 3. – 152 s.
9. HARF. – F. 5508. – Op. 3. – Spr. 28. – Ark. 847.
10. Slabolitskaia V.V. Vospominaniia aktrisy / V.V. Slabolitskaia / Byloe. – 1993. – №4–5.
11. Nikolaevshchina v gody Velikoi Otechestvennoi voiny 1941-1945. – Odessa: Maiak, 1964. – 360 s.
12. <http://ukrdrama.dp.ua/history.html>.
13. <http://tobteatr.ru/ydt>. Htm.
14. RHALY. – F. 962. – Op. 3. – Spr. 1104 (1). – Ark. 38.
15. Matiash I. Mykola Yakovchenko: zavzhdy suchasnyi / Kino-Teatr. – 2006. – №5. – S. 36–40.
16. http://ukrmy.com/index.php?option=com_content&view=article&id=98:2011-07-20-08-37-57&catid=16:2011-07-17-20-18-31&Itemid=14.
17. DALO. – R. 2034. – Op. 1. – Spr. 7. – Ark. 23.
18. Stalinskyi voin. – 1943. – 23 travnia.
19. Shpakovska T. Khudozhnia tvorchist poruch z hromadskoiu. 10.01.2011. <http://shpakovskaya.com.ua/archives/328>.
20. Sovetskii voin. – 1943. – 9, 11, 22 apreliia.
21. TsDAMLm Ukrainy. – F. 147. – Op. 1. – Spr. 315. – Ark. 2.
22. Latypova R. Vspomnim, kak eto bylo / R. Latypova / Istoki. – 2011. – 23 noiabria.
23. Novitnia istoriia Ukrainy: pidruchnyk dlia 11 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / F. H. Turchenko, P. P. Panchenko, S. M. Tymchenko. – 4-e vyd., doopratsovane ta dop. – K.: Henez, 2003. – 384 s.
24. <http://opera.odessa.ua/ru/o-teatre/istoriya/vtoraya-jizn-odesskogo-teatra-novoe-zdanie/>.
25. Istoriiia ukrainskoho mystetstva: V 6-y tomakh / Pid red. akademika M.P. Bazhana. – K.: Zhovten, 1966–1970. – T. 6. – 452 s.
26. Posudovskiy P. I. Teatry Ukrainy i Radianska Armiia / P. I. Posudovskiy. – K.: Mystetstvo, 1970. – 131 s.
27. Visti VUTsVK. – 1939. – 4 kvitnia.

28. Davydova I. N. Teatr boevoi slavy. – K., 1975. – 142 s.
29. Bezruchko O. Tvorchy u pedahohichn diialnist V. Dovbyshchenka u 1938–1947 rr. / O. Bezruchko // Studii mystetstvovnavchi. – K., 2010. – № 3/1. – S. 78–88.
30. Bokan V., Polovyi L. Istoriia kultury Ukrainy / V. Bokan, L. Polovyi. – K.: MAUP, 1998. – 228 s.

УДК 008.378

Хом'якова Ольга Володимирівна,
викладач кафедри мовної підготовки, педагогіки та
психології Харківського національного університету
міського господарства імені О. М. Бекетова

КУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

У статті розглянуто місце культурної компетенції у вищій освіті та пов'язані з нею дискусійні проблеми; проаналізовано загальну соціокультурну основу і відмінність понять «компетенція» і «компетентність». Особливу увагу приділено ключовим соціокультурним компетенціям. Спираючись на Закон України «Про вищу освіту», документи ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій і представлені ними наукові розробки, автором сформульовано висновки щодо засад і джерел цих компетенцій у сучасних умовах.

Ключові слова: культура, вища освіта, компетенція, компетентнісний підхід.

Хом'якова Ольга Володимирівна, преподаватель кафедры языковой подготовки, педагогики и психологии Харьковского национального университета городского хозяйства имени А. Н. Бекетова

Культурная компетенция в высшем образовании

В статье рассмотрены место культурной компетенции в высшем образовании и связанные с ней дискуссионные проблемы, а также проанализированы общая культурная основа и различие понятий «компетенция» и «компетентность». Особое внимание уделено ключевым социокультурным компетенциям. Опираясь на Закон Украины «О высшем образовании», документы ЮНЕСКО и других международных организаций и представленные ими научные разработки, автором сделаны выводы относительно основ и источников этих компетенций в современных условиях.

Ключевые слова: культура, высшее образование, компетенция, компетентностный подход.

Khomyakova Olga, Teacher of Language Preparation, Pedagogy and Psychology Chair of O. N. Beketov Kharkiv National Municipal University

Cultural competence of higher education

The article describes the of place cultural competence occupies in higher education and discussion problems connected with it. It analyzes the general cultural base and difference between the concepts of "competency" and "competence". Particular attention is given to the key social competencies. Relying on the Law of Ukraine on "Higher education", documents of UNESCO and other international organizations and their presented research and development data, the article concludes about the basis and sources of competencies in current conditions.

Key words: culture, higher education, competency, competence approach.

Зміни у вищій освіті пов'язані не тільки з внутрішньою логікою ідейних криз та неефективністю способів трансляції знання, але й мають чітко виражені соціокультурне підґрунтя і спрямованість. Одним із провідних трендів, що співвідносяться з цивілізаційно-культурними координатами побудови та функціонування суспільства, є модель компетентнісного підходу в освіті.

Зв'язок проблеми з науковими та практичними завданнями випливає з того, що компетенція є виразом очікувань суспільства стосовно осіб, які здобули вищу освіту і стосовно яких висуюються такі вимоги, як наявність інтегральної компетентності, яка відбиває основні характеристики рівня навчання або професійної діяльності, здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності та інші особисті якості. Ці загальні вимоги мають конкретизуватися, у першу чергу, через всебічне розкриття змісту самого поняття «компетенція» та наукове опанування досвіду її практичної реалізації. Ключовими джерелами у цьому контексті є Європейська рамка кваліфікації (ЄРК) як інструмент компетенційного зіставлення академічних ступенів і кваліфікацій у країнах ЄС, Закон України «Про вищу освіту» [2, 3]. Вони потребують наукового дослідження проблем культурної компетенції у вищій освіті, пов'язані з ними питання включені в наукову тематику Харківської державної академії культури. Актуальність теми дослідження визначається соціокультурними процесами, на врахування яких орієнтує Закон України «Про вищу освіту», та пошуком засад модернізації культурно-комунікативної складової сучасної системи вищої освіти.